

« نقش فناوری اطلاعات در کاهش فساد اداری »

محمد حکاک^۱

علی عظام^۲

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی و شناخت رابطه بین به کار گیری فناوری اطلاعات و کاهش فساد اداری، و اولویت بندی راهکارهای مؤثر برای ارتقای فناوری اطلاعات به منظور کاهش فساد اداری انجام شد. جامعه آماری این تحقیق شامل مدیران و متخصصان فناوری اطلاعات سازمان بازرسی بود. حجم نمونه آماری تحقیق با استفاده از فرمول کوکران ۶۵ نفر به دست آمده است. برای تجزیه تحلیل داده‌ها از شیوه‌های آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده شد. ابزار جمع آوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته بود. برای بررسی پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. یافته‌های آزمون تی تک نمونه‌ای نشان می‌دهد که مقدار میانگین واقعی (۴۱/۷۷) از مقدار میانگین مفروض (۳۰) بیشتر است. نتایج نشان داد که بین موانع بروز فساد اداری و تأثیر گذاری فناوری اطلاعات در خصوص کاهش فساد اداری (همبستگی ۰/۶۶۹) و بین ارزشهای به کارگیری فناوری اطلاعات، شفاف سازی، پاسخگویی و اطلاع رسانی در سازمان و تأثیر گذاری فناوری اطلاعات و ارتباطات در خصوص کاهش فساد اداری (همبستگی ۰/۵۱۱) و بین ارزشهای به کار گیری فناوری اطلاعات، شفاف سازی، پاسخگویی و اطلاع رسانی در سازمان و موانع بروز فساد اداری (همبستگی ۰/۵۳۱) وجود دارد. همچنین عوامل دیگری مانند آسان سازی و سرعت بخشیدن در ارائه خدمات سازمانی به مردم (تلفن گویا و CRM)، مکانیزه نمودن تمام فرآیندهای سازمانی، حذف سلاقی و نظریات شخصی در تصمیم گیریهای سازمانی، برگزاری دوره های آموزشی و تخصصی در خصوص فناوری اطلاعات به صورت مستمر و پویا، تقویت فرهنگ و رشد به کارگیری در استفاده از فناوری اطلاعات بین کارکنان می‌تواند با به کار گیری فناوری اطلاعات در کاهش فساد اداری تأثیر زیادی داشته باشد.

واژگان کلیدی

فساد اداری، فناوری اطلاعات، شفافیت در مدیریت، سازمان بازرسی، مدیریت و فساد اداری

۱. استاد یار دانشگاه لرستان

۲. کارشناس ارشد مدیریت استراتژیک

۱. مقدمه

فساد عارضه‌ای است که امروزه در همه کشورهای توسعه‌یافته یا کمتر توسعه یافته، دموکراتیک (ضعیف یا قوی) و غیر دموکراتیک دیده می‌شود. در واقع، فساد پدیده‌ای است که همواره همراه و همزاد دولت است. امروزه، دولت‌ها آگاهند که فساد باعث آسیب‌های بسیاری می‌شود؛ صدمه زدن به اعتماد مردم نسبت به حکومت، ایجاد بی‌ثباتی سیاسی و اقتصادی، گسیختگی اجتماعی و جلوگیری از توسعه اقتصادی کشور از طریق تخریب رقابت سالم در بازار از جمله این موارد است.

این آسیب‌ها، اقتصاد داخلی را فلج می‌کند؛ سازمان‌های دموکراتیک را تهدید، و اصل حاکمیت قانون را مخدوش می‌کند و باعث آسان‌سازی بروز سایر تهدیدات علیه امنیت از جمله جرایم فراملی و تروریسم می‌شود (کوفی عنان، ۲۰۰۳: ۳۱-۲۹).

سازمانها برای مدیریت فساد اداری به ابزارهای مختلفی متوسل شده، و اندیشمندان مدیریت دولتی دیدگاه‌های مختلفی برای مدیریت فساد ارائه کرده‌اند. یکی از این دیدگاه‌ها، دیدگاه " زندان تمام دید " است که بر اساس آن فناوری اطلاعات، کلید اصلی و توانساز کنترل فساد توسط مدیریت سازمان است. فناوری اطلاعات به اندازه مؤثری برای کنترل مدیریت تبدیل می‌شود که همه جوانب سازمان را تحت کنترل قرار می‌دهد و مدیریت دولتی را به مثابه زندانبانی تصور می‌کند که تمام درو و دیوار و پنجره‌ها را در هر لحظه از زمان در پیش دیدگان خود می‌بیند.

از فناوری اطلاعات و ارتباطات انتظار می‌رود شفافیت فرایندها و تصمیم‌گیری اداری را افزایش دهد؛ بنابراین دولت الکترونیک که بر استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات اشاره دارد، باعث شکل‌گیری دولتی کارآمد و اثر بخش خواهد شد و خدمات عمومی بهتری به شهروندان ارائه خواهد کرد و با دسترسی همگان به اطلاعات و پاسخگویی بیشتر دولت به شهروندان، فساد رخت بر بسته، رضایت عمومی افزایش خواهد یافت. فناوری اطلاعات با شفاف‌سازی کارهای مالی و تدارکات در سازمان‌های دولتی و همین‌طور با قطع رابطه شهروندان با متصدیان کارها در بخش دولتی و نیز تسریع در اجرای کار شهروندان، ریشه فساد اداری را می‌خشکاند.

۲. بیان مسئله

فساد، پدیده‌ای جهانی است که همه کشورهای جهان از کشورهای پیشرفته گرفته تا در حال توسعه به آن دچارند. تعاریف متعددی از فساد ارائه شده، اما به طور کلی، فساد، اشاره به تشویق به خطاکاری افراد از طرق پرداخت رشوه یا دیگر ابزار غیرقانونی یا نادرست دارد (محبت خان^۱، ۲۰۰۴: ۶۴).

در یک نظام فاسد، فعالین اقتصادی با معذورات اخلاقی کم، همچون آنهایی که درگیر فعالیت‌های اقتصادی غیر قانونی هستند، یک مزیت نسبی دارند. اگر سطوح فساد در یک کشور بالا باشد آن کشور در مجموع فقیرتر است. چنین کشوری ممکن است در تله فساد بیفتد که در آن فساد، فساد بیشتر را سبب می‌شود و موجب کاهش سرمایه‌گذاری اقتصادی مشروع و قانونی می‌شود (پیرانژاد، ۱۳۸۲: ۲۹۴).

فساد اداری، پدیده‌ای جهانشمول است که نظام اداری هر کشور کم و بیش به آن دچار است. بنابراین، مدیریت دولتی برای مدیریت فساد به ابزارهای مختلفی متوسل شده و اندیشمندان، دیدگاه‌های مختلفی برای مدیریت فساد ارائه کرده‌اند. یکی از این دیدگاه‌ها «زندانی تمام‌دید» است که بر اساس آن، فناوری اطلاعات، کلید اصلی و توانساز کنترل فساد تصور می‌شود (آنچیاویکو، جاکوبس^۲، ۱۹۹۴).

بررسی آماری نشان می‌دهد که همبستگی مثبت و معنی‌داری بین فساد کلان (فساد بین کارمندان عالی رتبه، سیاستمداران و به‌طور کلی یقه سفیدها) و فساد خرد (فساد کارمندان جزء) وجود دارد و کنترل فساد خرد بدون کنترل فساد کلان میسر نیست. (دفتر ارزیابی عملکرد مدیریت، ۱۳۸۰: ۱۷۴-۱۷۳).

فناوری اطلاعات به معنی و مفهوم بسیار ساده یعنی علم استفاده از برخی ابزار، که این ابزار همان پردازش، نگهداری، جمع‌آوری، ذخیره، توزیع، انتقال و امنیت است که در مورد اطلاعات اعمال می‌شود. اطلاعات منشأ دانایی و بصیرت در انسان است و هدف از به‌کارگیری فناوری اطلاعات، افزایش آگاهی در انسان و نظم در اجراست.

1 Mohabbat Khan
2. An chiavico & jacobs

وجود ابهام، صراحت نداشتن و شفاف سازی در اهداف و شرح وظایف سازمانی از یک سو و عدم به کارگیری و استفاده از فناوریهای برتر به صورت جامع و اصولی، بعضاً یکی از مسائلی است که کارآمدی و اثربخشی سامانه‌های اطلاعاتی را با مشکل روبه‌رو می‌سازد که باعث عدم تحقق اهداف سازمانی خواهد شد. مقاله ای که پیش رو دارید به دنبال بحث و بررسی درباره یکی از مصداقهای ناکارآمدی اداری یعنی فساد اداری است. فساد اداری، پدیده‌ای جهانشمول است که نظام اداری هر کشور کم و بیش به آن دچار است. مدیریت دولتی برای مدیریت فساد به ابزارهای مختلفی متوسل شده است و اندیشمندان مدیریت دولتی دیدگاه‌های مختلفی برای مدیریت فساد ارائه کرده اند. یکی از این دیدگاه‌ها، دیدگاه " زندان تمام دید " است که بر اساس آن، فناوری اطلاعات، کلید اصلی و توان ساز کنترل فساد توسط مدیریت دولتی است. (گلد^۱، ۱۹۹۱: ۱۶)

در این مقاله تلاش شده است به این سؤال اصلی پاسخ داده شود: «که به کارگیری فناوری اطلاعات چگونه می‌تواند در ایجاد فساد اداری، نقش و رابطه مؤثری داشته باشد؟»

۳. اهداف تحقیق

- شناسایی ارتباط میان فناوری اطلاعات و کاهش فساد اداری
- ارائه راهکارهایی برای کاهش فساد اداری
- ارائه راهکارهایی برای ارتقای فناوری اطلاعات در خصوص کاهش فساد اداری

۴. مرور ادبیات

۴-۱. تعریف فساد

در جوامع گوناگون و بر حسب نگرشها و برداشتها، تعاریف مختلفی از فساد اداری به عمل آمده است. ریشه فساد فعل لاتین Rumpere به معنای شکستن است. بنابر این در فساد چیزی می‌شکند یا نقض می‌شود. این چیز ممکن است رفتار اخلاقی یا شیوه قانونی یا مقررات اداری باشد. (بازرگانی، ۱۳۸۹).

فساد در بسیاری از کشورهای در حال توسعه و در حال گذار بسیار گسترده است (کیاوند، ۱۳۷۷: ۳۴). این موضوع به دلیل متفاوت بودن مردم این کشورها نیست؛ بلکه به این دلیل است که

1. Gould

در این جوامع شرایط مستعدتری برای بروز فساد وجود دارد. انگیزه برای درآمداندوزی بیشتر بسیار قوی است و این امر به وسیله فقر و پایین بودن حقوق کارمندان تقویت می شود. (قهرمانلو، ۱۳۷۹: ۷۲).

بانک جهانی و سازمان شفافیت جهانی و برخی نهادهای بین المللی، فساد را به معنی سوء استفاده از منصب دولتی و حکومتی برای نفع شخصی یا انتفاع اشخاص ثالث دانسته اند که متضمن قبول پول، هدیه یا هرگونه امتیاز دیگر توسط هر صاحب منصب در برابر انجام دادن یا ندادن فعلی برخلاف وظایف مقرر قانونی و سازمانی است. (بانک جهانی، ۱۹۹۴).

بانک توسعه آسیایی می گوید فساد رفتاری است از جانب مأموران بخش خصوصی و دولتی که به موجب آن به صورتی غیرقانونی و نامشروع بر ثروت خود و یا نزدیکان خود می افزایند یا مقدمات آن را فراهم می سازند. قانون مبارزه با فساد جمهوری کره، فساد را سوء استفاده مأمور دولت از موقعیت و اختیارات شغلی می داند که با نقض قوانین و مقررات شغلی و ارزشهای حرفه ای برای خود یا اشخاص ثالث^۱ کسب منافع می کند. (بانک توسعه آسیایی^۲، ۱۹۹۹).

انجمن حسابداری و مالیه عمومی بریتانیا هرگونه پیشنهاد، درخواست، دادن یا قبول هرگونه هدیه و پاداشی را فساد می داند می تواند بر وظایف شخص تأثیر بگذارد یعنی فردی برای فعل یا ترک فعلی مغایر با وظایف مقرر خود و به نفع شخص ثالثی رشوه ای با عناوین پاداش و یا انعام دریافت می کند. (ایسپا^۳، ۲۰۰۵) بانک جهانی، فساد را سوء استفاده از اختیارات دولتی در جهت منافع فرد یا هم پیمانان او تعریف، و الگویی را برای توصیف علل فساد تهیه کرده است (بانک جهانی، ۱۹۹۴).

پاسخگویی - اختیار + انحصار قدرت = فساد

در گسترده ترین تعریف، فساد، «سوء استفاده از امکانات و منابع عمومی در راستای منافع شخصی است. (ربیعی، ۱۳۸۳: ۲۹). بدین ترتیب فساد در واقع رفتار منحرف شده از ضوابط و وظایف رسمی هر نقش عمومی بنا به ملاحظات خصوصی یا ملاحظات قومی و منطقه ای است (هیوود، ۱۳۸۱:

^۱ . Third Parties

^۲ . Asian Development Bank

^۳ . AICPA

۴۷۵). در این تعریف از فساد، تعمد، غیرقانونی بودن و جایگزینی منافع خصوصی به جای منافع عمومی وجود دارد.

در فرهنگ لغت عمید فساد به معنی تباهی، پوسیدگی، آشوب، فتنه و ظلم و... آمده است. (عمید، ۱۳۸۱: ۱۸۴۰).

در علم حقوق، فساد در مقابل صحت قرار گرفته و آن صفتی است که به اعتبار آن صفت، آن عمل نمی تواند دارای آثار قانونی باشد. (محمدنبی، ۱۳۸۰: ۳۲).

جی. ای. ناس بر این عقیده است که فساد رفتاری است که به دلیل جاه طلبیهای شخصی، معرف انحراف شخص از شیوه عادی اجرای وظیفه است و به صورت تخلف از قوانین و مقررات و کارهایی نظیر ارتشا، پارتی بازی و اختلاس بروز می کند. گونا میگردال فساد را در معنای وسیعتری مورد مذاقه قرار داده و معتقد است، فساد به تمام شکلهای گوناگون انحراف با اعمال قدرت شخصی و استفاده نامشروع از مقام شغلی قابل اطلاق است (الوانی، ۱۳۷۹).

۲-۴. انواع فساد

طبقه بندیها و دسته بندیهای گوناگونی از فساد هست. که می توان از آن جمله به اینها اشاره کرد: فساد سوداگرانه و غاصبانه (که اولی به توافق دو جانبه بین دهنده و گیرنده مربوط می شود که هر دو طرف فعالانه و به نفع متقابل آن را دنبال می کنند در حالی که دومی نوعی حالت اجبار و اضطرار دارد که معمولاً برای پرهیز از نوع صدمه ای صورت می پذیرد که ممکن است به دهنده یا نزدیکان او وارد شود)، فساد آشنا پرورانه که به نصب غیر قابل توجیه دوستان یا خویشاوندان به مناصب دولتی یا نشان دادن رفتار تبعیض آمیز به آنها اشاره دارد. فساد خودزنا، مستلزم وجود فقط یک شخص است که چون از نتیجه خطمشی مفروض قبلاً آگاه بوده است از آن نفع می برد. فساد حمایت گرایانه، اقدامات انجام شده برای حفاظت یا تقویت فساد موجود را معمولاً از طریق دسیسه چینی یا از طریق خشونت توضیح می دهد (هیوود، ۱۳۸۱: ۱۳۵).

علاوه بر این تقسیم بندیها تقسیم بندی دیگری، فساد را به تصادفی و نظام مند تقسیم کرده است. دو مؤلف به نامهای مورنو اکامپو و هربرت ورلین به تازگی و به طور جداگانه تمایز مفیدی را میان فساد تصادفی و فساد نظام مند قائل شده اند. فساد تصادفی مثل خطا در بازی فوتبال است که داور با زدن ضربه ای مستقیم آن را جریمه می کند. اما فساد نظام مند مثل تشویق خشونت در بازی

فوتبال است به طوری که بازی، تغییر ماهیت دهد و به ضدبازی بدل شود. از دیدگاه این دو مؤلف این شکل دوم فساد است که توسعه برخی از کشورها را تهدید می‌کند. مورنو اکامپو فساد نظام مند را فساد حاد می‌نامد و هربرت ورلین آن را رذالتی اجتماعی همپای اعتیاد به الکل می‌خواند (ربیعی، ۱۳۸۳:۳۱).

در یک تقسیم‌بندی دیگر از فساد، که واضحتر به نظر می‌رسد می‌توان آن را به سه دسته شامل فساد سیاسی، بوروکراتیک و انتخاباتی تقسیم کرد. اولی هنگامی اتفاق می‌افتد که سیاستمداران و تصمیم‌گیران سیاسی که برای تنظیم، ایجاد و اجرای قوانین از طریق مردم مکلف هستند، خودشان فاسدند. دومی یعنی فساد بوروکراتیک که در تقسیمات و ادارات دولتی یا در اجرای سیاستها رخ می‌دهد و فسادی است که شهروندان، روزانه در جاهایی مانند بیمارستانها، مدارس، ادارات دولتی، صدور پروانه، پلیس، دفترهای مالیاتی و غیره می‌بینند یا انجام می‌دهند و سومی، فساد انتخاباتی شامل خرید رأی با پول، قول دادن منصب یا مساعدتهای خاص، اجبار، ارباب و مخدوش کردن آزادی انتخابات است.

در یک تقسیم بندی کلی و جامع، فساد را می‌توان به سه دسته اصلی، فساد سیاسی، اقتصادی و اداری تقسیم بندی کرد که در ادامه تعریفی کوتاه از هر یک ارائه خواهد شد.

فساد سیاسی: ارائه تعریف تعمیم‌پذیر و غیرمتناقض از فساد سیاسی ممکن نیست. هرگونه تعریفی از فساد سیاسی مفهومی از سیاست غیرآلوده به فساد را مفروض می‌گیرد. مفهوم فساد سیاسی با توجه به ماهیت بستر سیاسی مورد بحث متفاوت است. البته این به معنای نسبت‌گرایی قیاس‌ناپذیر نیست که نتوان بین دو نظام سیاسی به داوری مقایسه‌ای دست زد؛ بلکه حکایت از این دارد که فساد سیاسی در هر جامعه سیاسی دمکراتیک ممکن است (یا حتی باید) از منشأ خود در جامعه‌ای غیر دمکراتیک متفاوت باشد. در تعریفی کاملاً ساده فساد سیاسی، سوء استفاده از قدرت دولتی واگذار شده به وسیله رهبران سیاسی برای کسب منافع خصوصی و شخصی با هدف افزایش قدرت و ثروت است (هیوود، ۱۳۸۱:۲۴).

فساد اقتصادی: به هرگونه سوء استفاده از موقعیتهای قانونی و اعمال نفوذ در ارکان اجرایی، قضایی و تقنینی اطلاق می‌شود که به گونه‌ای برای گرفتن وجه، مال یا منافع و امتیازات و موافقتهای اصولی و یا بدون آنها صورت پذیرد که به ایراد آسیب به رقابت سالم اقتصادی و

تجاری، اتلاف منابع و کاهش درآمد کشور و یا موجب ایجاد انحصار و تحلیل سرمایه های اقتصادی منجر می شود. این نوع فساد بیشتر از رابطه متقابل دولت و اقتصاد بازار ناشی می شود و در مواقعی که خود دولت بخشی از فعالیت اقتصاد بازار را درون خود داشته باشد، نمود فراوانتری می یابد. بدین ترتیب یکی از ریشه های فساد مالی، اقتصاد دولتی و از بالا هدایت شده است (ربیعی، ۱۳۸۳: ۳۲).

فساد اداری^۱: به هرگونه فعل یا ترک فعل مستخدم دولت اطلاق می شود که عالمی و عامداً برخلاف قوانین و مقررات اداری مربوط به وظایف خود با سوء استفاده مستقیم یا غیر مستقیم از جایگاه و اقتدار شغلی و سازمانی یا اطلاعات و اسناد حکومتی که حسب وظیفه در اختیار وی قرار گرفته است برای کسب منافع شخصی و گروهی و یا اشخاص ثالث صورت گرفته باشد. (بانک توسعه آسیایی، ۱۹۹۹).

این تعریف مفروغ از تخلفات اداری نیست، اگرچه در تخلفات اداری غالباً اِهمال یا غفلت و سهل انگاری کارکنان نقش دارد در مواردی نیز انگیزه کسب منافع شخصی و گروهی نیز موجب ارتکاب تخلفی می شود که هم ناقض شئون اداری و سازمانی است و هم وصف مجرمانه و فساد دارد. گوناگون میردال فساد را در معنای وسیعتری مورد مذاقه قرار داده است. به نظر وی، فساد به تمام نظامهای گوناگون انحراف یا اعمال قدرت شخصی و استفاده نامشروع از مقام و موقعیت شغلی قابل اطلاق است (الوانی، ۱۳۷۹: ۴۴).

برای شروع کار به تعریفی اشاره می شود که با رویکرد این تحقیق اشاره می شود رویکردی مدیریتی به فساد اداری است، اشاره می شود. طبق این تعریف، فساد رفتاری منحرف شده از وظایف رسمی نقش عمومی به علت ملاحظات خصوصی (شخصی، خویشاوندان نزدیک و محفل خصوصی) و دستاوردهای پولی و شغلی است (هیوود، ۱۳۸۱: ۴۷۵).

در میان تعاریف متعددی که برای فساد ارایه شده است، یکی از شفافترین تعاریف مربوط به لانگ ست (۱۹۹۸) است: فساد عبارت است از استفاده غیر قانونی از اختیارات دولتی برای منافع شخصی (بازرگانی، ۱۳۸۹).

^۱ . Administrative Corruption

۳-۴. عوامل ایجاد فساد اداری

به طور کلی عوامل متعدد و شناخته شده‌ای هست که هر یک به تنهایی می‌تواند باعث به وجود آمدن و شکل‌گیری فساد اداری در سازمانها باشد.

۱-۳-۴. سامانه ناکارآمدی اداری جامعه

نظام اداری فاسد آن قدر ضوابط و مقررات غیر ضروری و دست و پاگیر دارد که موجب نفوذ سلیقه افراد در لایه‌های اداری جامعه می‌شود و این خود نتیجه‌ای جز ایجاد بستر فساد اداری ندارد. هم‌چنین دستگاه‌های نظارتی، تخصص و توان شناسایی و برخورد با فساد اداری را در سطح کلان و خرد ندارند.

۲-۳-۴. خصوصی سازی به روش غیر مسئولانه

در پیش گرفتن خط مشی محافظه کارانه و بر خلاف منافع همگان، باعث شده است ادارات و نهادها به صورت غیر مسئولانه به حراج گذاشته شود، و برای از بین بردن اعتراض مخالفان، تجربه خصوصی سازی در کشورهای پیشرفته مطرح می‌شود. پر واضح است که روش خصوصی سازی در آن کشورها با روشی که در کشورهای در حال توسعه در پیش گرفته شده بسیار متفاوت است.

۳-۳-۴. ضعف فرهنگی

ارتکاب فساد اداری در سالهای اخیر، زشتی اخلاقی و رذالت خود را از دست داده است و متأسفانه در سطوح مختلف بعضاً بدون احساس شرم و خجالت در حضور همگان انجام می‌شود و تبلیغات لازم در مذمت و نکوهش آن به منظور جلوگیری از گسترش آن وجود ندارد.

۴-۳-۴. تفاوت در سطح درآمد کارکنان

تفاوت فاحش در درآمد کارکنان با رتبه پایین و از سویی تورم روز افزون و نیز بیکاری فراوان سبب ایجاد فساد در اقصای مختلف جامعه بویژه کارکنان دولت شده است. در صورتی که توازن و تناسبی برای درآمد کارکنان در سطوح مختلف در جامعه ایجاد نشد، نمی‌توان فساد اداری را از بین برد و یا حداقل کاهش داد.

۵-۳-۴. ابهام در قوانین

تناقض و تداخل در مواد قانون، که هر لحظه تفسیر طلب است کار را به مفسران نا آگاه و فرصت طلب می‌سپارد و زمینه تأویل و توجیه تا سر حد نقض قانون و گسترش فساد هموار می‌سازد.

۴-۳-۶. پایین بودن سطح آگاهی مردم نسبت به قوانین

ناآگاهی مردم عادی از قوانین و مقررات جاری نسبت به حقوقشان که معلول بی‌توجهی رسانه‌های عمومی است نیز عامل عمده در بروز فساد شناخته شده است. وقتی افراد مواد قانون را ندانند، هر مأمور پایین رتبه و بلند رتبه، تعلل و کار شکنی می‌کند شخص را به پرداخت رشوه وادار می‌سازد.

۴-۳-۶. معلق بودن سامانه اداری

ساختار و سامانه پیچیده اداری و قضایی و زمانبر بودن آنها می‌تواند باعث سرگردانی شود به گونه ای که این مسئله به یکی از علل ایجاد فساد در ادارت و سازمانها تبدیل شود.

۴-۳-۷. برتری جویی سیاسی

وجود جناحهای سیاسی مختلف و مراکز قدرت در هر جامعه در مواردی باعث می‌شود وابستگان آنها برای حفظ موقعیت یا منافع جناح خود، قوانین و مقررات را پایمال، و بدین وسیله قانون شکنی و فساد پروری کنند.

۴-۳-۸. پایین بودن سطح درآمد

در کشورهایی که عایدی کارگر یا شهروند با میزان تورم بازار هماهنگ نباشد، کارگر چگونه به زندگی خود ادامه می‌دهد؟ در این صورت دولت و قانونگذاران مکلفند درآمد شهروندان را با مصارف و یا میزان روز بسنجند (دانایی فرد، ۱۳۸۳: ۱۲۶ تا ۱۲۹).

۴-۴. فناوری اطلاعات

۴-۴-۱. فناوری^۱

ترکیبی از مهارتها، دانشها، تواناییها، مواد، ماشینها و ابزارها است که انسان از آن برای تبدیل و یا تغییر مواد خام به اجناس ارزشمند یا خدمات استفاده می‌کند (ربیعی، ۱۳۸۳)

۴-۴-۲. اطلاعات^۲

مطالبی است که از داده های خامی استخراج شود؛ به عبارتی اطلاعات همان فرم قابل استفاده از داده‌ها است که از راه‌های خاصی پس از پردازش به‌دست می‌آید؛ به عبارت دیگر اطلاعات، داده‌ای است که توضیح و تفسیر شده باشد؛ مثلاً با داشتن تاریخ تولد فردی به‌عنوان داده، می‌توان به

1. Technology
2. Information

اطلاعاتی چون تاریخ تولد و یا تفاوت سنی وی با خودمان پی ببریم (همان) عبارت فناوری اطلاعات ابتدا در سال ۱۹۸۱ توسط جیم دامسیک در ایالت میشیگان بیان شد. وی که به عنوان مدیر رایانه‌ای برای صنایع خودروسازی کار می کرد این عبارت را به منظور مدرنیزه کردن عبارت "پردازش اطلاعاتی" اختراع کرد. فناوری اطلاعات، فناوری است که برای ذخیره، بازیابی، انتقال و پردازش اطلاعات استفاده می‌شود. امروزه سازمانها و مؤسسات از فناوری اطلاعات استفاده می‌کنند تا با بهره گیری از ذخیره، بازیابی، انتقال و پردازش اطلاعات، مدیریت نوین را در مجموعه خود اعمال کنند.

۴-۵. شفافیت^۱

آشکار بودن مبنای تصمیمات حکومتی و ساز و کارهای حاکم بر توزیع قدرت و درآمد است که به عنوان مؤثرترین ابزار مبارزه با فساد اداری برای استقرار دولتی کارا و ایجاد جامعه ای پایدار به کار می‌رود؛ به عبارت دیگر، گشایش امور غیر امنیتی و نظامی برای افراد را به طوری که رسانه ها، سیاستها، فرهنگها، تصمیمات و ... قابل عرضه به افکار عمومی باشد تا مردم بتوانند در مورد آنها به قضاوت بنشینند. (دلیر پور، ۱۳۸۸)

۵. تأثیر به کار گیری فناوری اطلاعات در سازمان و کاهش فساد اداری

در جهان امروز فناوری اطلاعات، امکان سودمندی و کارآمدی اطلاعات را ممکن ساخته است. به کارگیری فناوری اطلاعات، تحول گسترده ای را در کارهای اداری و سامانه‌های اطلاعاتی باعث شده است به طوری که امکان انتقال الکترونیکی داده ها، مدارک، اسناد و مکاتبات مختلف از طریق رایانه و خطوط ارتباطات مخابراتی فراهم شده است. فناوری اطلاعات به معنی و مفهوم بسیار ساده یعنی علم استفاده از برخی ابزارها که این همان پردازش، نگهداری، جمع آوری، ذخیره، توزیع، انتقال و امنیت است که در روی اطلاعات اعمال می‌شود. این تعریف برای کسانی که بخواهند با فناوری اطلاعات آشنا شوند، تعریفی مناسب و کاملاً ساده و شفاف است (توربان، ۲۰۰۲: ۴۸۰).

گفته می‌شود که فناوری اطلاعات توانایی سازمان را افزایش می‌دهد؛ با وجود این چنین پیشرفتهایی اغلب سبب بهبود عملکرد مالی سازمانها نمی‌شود. ساز و کار و برنامه‌های استراتژیکی

1. Transparenc

خاصی نیاز است تا به این اهداف اساسی در به کارگیری فناوری اطلاعات در سازمان دست یافت. برای اینکه فناوری اطلاعات به صورت راهبردی در سطح سازمانی مورد استفاده قرارگیرد به برنامه‌ریزی دقیقی نیاز است. این برنامه ریزی شامل مطالعه عمیق در فرهنگ سازمان، توانایی سازمان، اجرای تغییرات، محیط خارجی سازمان، میزان پشتیبانی مدیریت، نیازهای اطلاعاتی سازمان و راه‌های برآورده ساختن آنها می‌شود. هم چنین باید مهارت‌های سازمان در زمینه فناوری اطلاعات بررسی شود تا اطمینان حاصل گردد که نیروی انسانی مناسب و کافی برای نگهداری سامانه‌ها هم در بعد سخت افزار و هم نرم افزار وجود دارد (انچیاریکو و جاکوبس^۱، ۱۹۹۴: ۶۴۵)

فساد در نظام‌های اداری اغلب کشورها از جمله ایران موجب آسیب رسانی جدی به توسعه و پیشرفت شده، و اهمیت و مهار و کنترل آن کاملاً برای مدیران و شهروندان آنها واضح و آشکار گردیده است. از این رو برای رویارویی با فساد اداری و کاهش تأثیرات سوء آن می‌توان از فناوری اطلاعات در کاهش این پدیده بهره جست. در واقع با به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات انتظار می‌رود شفافیت فرایندها و تصمیم‌گیری اداری افزایش یابد. پژوهشگر در این تحقیق درصدد است تا نقش فناوری اطلاعات را در کاهش فساد اداری مورد بررسی قرار دهد؛ به عبارتی دیگر، فناوری اطلاعات با شفاف سازی امور مالی و تدارکات و همین‌طور با قطع رابطه شهروندان با متصدیان و نیز تسریع در اجرای کار شهروندان، ریشه فساد اداری را می‌خشکاند (گلد، ۱۹۹۱: ۷۸).

شمن اصلی فساد، شفافیت است. اگرچه در سالهای اخیر، شفافیت بسیار رایج، و از معنای واقعی خود تهی شده است، استراتژی ضد فساد که شفافیت مدیریت دولتی را تقویت نکند به شکست محکوم است. یکی از جدیدترین شیوه‌های مورد بحث برای کاهش فرصت‌های فساد در مدیریت دولتی، توسل به فناوری اطلاعات و ارتباطات است که خود را در دولت الکترونیک متجلی ساخته است. از فناوری اطلاعات و ارتباطات انتظار می‌رود شفافیت فرایندها و تصمیم‌گیری اداری را افزایش دهد؛ زیرا سایر ابزارها از عهده این کار برنمی‌آید. این باور شکل گرفته است که به کارگیری اینترنت و دیگر ابزارهای اطلاعاتی سرانجام جای خود را به تصمیم‌های غیرشفاف خواهد داد و در نتیجه فناوری اطلاعات را می‌توان بهترین شیوه مبارزه با فساد اداری در زمان حاضر تلقی کرد (پورتر و میلر^۲، ۱۹۹۵: ۲۱۵).

1. Anechiarico, F. & Jacobs

۲. Porter, M. & Millar

بنابراین دولت الکترونیک، که بر استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات اشاره دارد، باعث شکل گیری دولتی کارآمد و اثربخش در مصرف هزینه عمومی خواهد شد و خدمات عمومی بهتر به شهروندان، ارائه خواهد کرد و با دسترسی همگان به اطلاعات و پاسخگویی بیشتر دولت به شهروندان، فساد رخت برمی بندد و رضایت عمومی افزایش خواهد یافت؛ به عبارت دیگر فناوری اطلاعات با شفاف سازی کارهای مالی و تدارکات در سازمان های دولتی و همین طور با قطع رابطه شهروندان با متصدیان در بخش دولتی و نیز تسریع در اجرای کارها، ریشه فساد اداری را می خشکاند. بدین ترتیب است که صاحب نظران فناوری اطلاعات، محور اصلی تأثیر فناوری اطلاعات بر فساد را در شفافیت و قطع رابطه شهروندان و متصدیان امور در بخش دولتی می دانند که فساد را از بین می برد (دانایی فرد، ۱۳۸۳: ۱۰۱).

کنترل فساد همیشه فعالیتی پرهزینه، کاربر و نیازمند اطلاعات است و به همین دلیل مدیران به فنون و ابزار کمکی نیاز دارند تا بتوانند با اتکا به آنها فساد اداری را کنترل کنند. فساد در سازمانهای دولتی پدیده‌ای جهانی است؛ زیرا متصدیان در سازمانهای دولتی به منابع ارزشمندی دسترسی دارند و با کسانی که هزینه دریافت این منابع را پرداخت می کنند نیز در ارتباطند. این منابع ارزشمند عبارت است از : تهیه و تدارک نوعی خدمات، ارائه مجوز قانونی برای فعالیتهای مختلف یا ارائه اطلاعات ارزشمندی که رهاوردهای اقتصادی، سیاسی و اجتماعی مختلفی در پی دارد. هم چنین مدیران و کارکنان در بخش دولتی از مهارتها، اعتماد مردمی و آزادی عمل مناسبی برای گرفتن تصمیمهایی در مورد ارائه این نوع منابع برخوردارند. بنابراین، ترکیب منابع، مهارتها، آزادی عمل و اعتماد شهروندان و مافوقها به متصدیان، آنها را به افراد مستعد فساد تبدیل می کند(پورتر و میلر، ۱۹۹۹ : ۲۱۶).

فناوری اطلاعات می تواند به مدیران اجازه دهد همه فعالیتهای پنهان و آشکار کارکنان خود را تحت نظر داشته باشند و به همین ترتیب به کاهش زمینه های بروز فساد اقدام کند. بر این اساس نقش فناوری اطلاعات در کاهش فساد حائز اهمیت است. فناوری اطلاعات نظیر رایانه ها به طور ماهوی و ذاتی ، عامل زدودن فساد اداری نیستند؛ بلکه صرفاً نوعی ماشین است که انسانها به آنها روح می دهند. بنابراین تأثیر گذاری بر فساد به طور اصولی بر طراحی نظامهای اطلاعاتی و طراحی نظم سازمانی گسترده متکی است. طرح نظام اطلاعاتی و تصمیمات مدیریت، شیوه ای که بدان

طریق، نظامهای اطلاعاتی طراحی می‌شود به طور معنا دار بر میزان کاهش فرصتها و اعمال فساد تأثیر گذار است (دانایی فرد، ۱۳۸۳: ۱۳۲).

۶. فرضیه های تحقیق

فرضیه اصلی: بین به کار گیری فناوری اطلاعات و فساد اداری رابطه معناداری هست.

فرضیه های فرعی

- اهمیت دادن به فناوری اطلاعات در سازمان توسط مدیران و کارکنان سازمان می تواند در کاهش فساد اداری تأثیرگذار باشد.
- نگرش مدیران عالی در تقویت فرهنگ به کارگیری فناوری اطلاعات در سازمان در به وجود آمدن فساد اداری در سازمان مؤثر است.
- استفاده از سامانه‌های کارآمد نظارت و فناوری اطلاعات بر عملکرد کارکنان در پیشگیری از فساد اداری مؤثر است.
- تجربه های موفق سازمانها در به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در بروز و رشد فساد اداری تأثیرگذار است.
- برگزاری دوره های آموزشی و تخصصی به صورت مستمر و پویا در سازمان در ایجاد فساد اداری نقش مهمی دارد.
- آشکار سازی و اعلام نتایج (آزمونها، مناقصات) به صورت اینترنتی از ایجاد فساد اداری جلوگیری می کند.

۷. روش شناسی

روش تحقیق برحسب هدف، کاربردی، و برحسب نوع داده‌ها غیر آزمایشی، و از نوع همبستگی است. در این روش رابطه میان متغیرها بر اساس هدف تحقیق تحلیل می‌شود.

جامعه آماری این تحقیق شامل مدیران، کارشناسان و متخصصان فناوری اطلاعات سازمان بازرسی است، حجم نمونه آماری تحقیق با استفاده از فرمول کوکران ۶۵ نفر به دست آمد. ابزار جمع

آوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته بود که از دو بخش تشکیل شده بود که بخش اول آن مشخصات جمعیت شناختی و بخش دوم آن شامل فرضیه های اساسی تحقیق بود .

۸. متغیرهای تحقیق

در این تحقیق سه متغیر اصلی در زمینه تأثیر گذاری و نقش فناوری اطلاعات در کاهش فساد اداری مورد نظر قرار گرفته که از این جهت گویه ها و سؤالات پرسشنامه به سه قسمت اصلی تقسیم شده است، قسمت اول شامل گویه هایی است که برای سنجش فساد اداری استفاده شده است، قسمت دوم شامل گویه هایی که برای سنجش ایجاد موانع فساد مورد ارزیابی و تحلیل قرار گرفته، و در نهایت بخش سوم که ارزشهای به کارگیری فناوری اطلاعات را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است.

برای سنجش فساد اداری از گویه های ذیل استفاده شده است :

- اهمیت دادن به فناوری اطلاعات و ارتباطات در سازمان
- به کار گیری فناوری اطلاعات و ارتباطات توسط کارکنان سازمان
- آگاهی و پیشینه مدیران سازمان در خصوص به کار گیری فناوری اطلاعات
- نگرش و علاقه مندی مدیران عالی در تقویت فرهنگ به کار گیری فناوری اطلاعات

در سازمان

- استفاده از سامانه های کارآمد نظارت و فناوری اطلاعات و ارتباطات بر عملکرد کارکنان
- اختصاصی سازی سامانه های فناوری اطلاعات و ارتباطات در سازمان
- افزایش سطوح امنیتی در دسترسی به اطلاعات با استفاده از فناوری اطلاعات در سازمان
- ایجاد ساختار اطلاع رسانی نظام مند و ارائه آموزشهای تخصصی در زمینه فناوری
- صدور بخشنامه ها و دستورالعملهای مرتبط
- به کارگیری تجربه های موفق سازمانها و مؤسسات در به کارگیری فناوری اطلاعات

برای سنجش موانع بروز فساد اداری از گویه های ذیل استفاده شده است :

- طراحی ساختار درونی و تشکیلاتی سازمان در جهت به کار گیری فناوری اطلاعات
- رشد فرهنگ به کارگیری فناوری اطلاعات بین کارکنان سازمان
- به کارگیری فناوری اطلاعات همه جانبه ، فراگیر و در تمام سطوح سازمان

- به کارگیری صحیح فناوری اطلاعات توسط کارکنان سازمان
 - آشنایی و آموزشهای تخصصی فناوریهای نوین فناوری اطلاعات
 - توسعه و پیشرفت فناوری اطلاعات و سامانه های مرتبط
 - به روز نگه داشتن سامانه ها و استفاده از فناوریهای نوین اطلاعاتی
 - استفاده خاص از شاخصها و عوامل کلیدی فناوری اطلاعات
 - محاسبات و سنجش مربوط به میزان فساد اداری با بهره گیری از فناوری اطلاعات
- برای سنجش ارزشهای به کار گیری فناوری اطلاعات از گویه های ذیل استفاده شده است :
- جلوگیری از گسترش و رشد فساد اداری در سازمان
 - برگزاری دوره های آموزشی و تخصصی به صورت مستمر و پویا در سازمان
 - ایجاد بستر ارتباطی ارباب رجوع (مشتریان) با سازمان
 - آسان سازی و سرعت بخشیدن در ارائه خدمات سازمان به مردم
 - آشکار سازی و اعلام نتایج (آزمونها، مناقصات) به صورت اینترنتی
 - استفاده بهینه و کارآمد از منابع و اطلاعات سازمان
 - استفاده بهینه از سرمایه نیروی انسانی در زمان اجرای کار، افزایش کارایی و اثر بخشی
 - ماشینی شدن تمام فرایندهای سازمان و حذف سلیقه ها و نظر شخصی از سامانه اداری
- برای بررسی پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که روایی آن برابر $r=0/91$ گردید. روش نمونه گیری، تصادفی ساده است. در تحلیل سؤالات از آزمون تی تک نمونه ای و آزمون ضریب همبستگی پیرسون و آزمون ناپارامتریک فریدمن استفاده شد.

۹. جمعیت شناختی

- از نظر جنسیت حدود ۷۴ درصد از پاسخگویان را مردان و حدود ۲۶ درصد از آنان را زنان تشکیل می دهند.
- از نظر سن ، بیش از ۹۷ درصد از پاسخگویان از سن بالای ۲۵ سال برخوردارند این در حالی است که بیشترین فراوانی با ۴۶ درصد به گروه سنی ۳۵-۴۵ سال و کمترین فراوانی با ۳/۱ درصد به گروه سنی ۱۸-۲۵ سال بر می گردد.

- از نظر مدرک تحصیلی بیش از ۹۵ درصد از پاسخ دهندگان از تحصیلات دانشگاهی برخوردار بوده اند این در حالی است که گروه پاسخ دهندگان با مدرک تحصیلی کارشناسی با ۴۸ درصد دارای بیشترین فراوانی و گروه پاسخ دهندگان با مدرک تحصیلی دیپلم و کاردانی با ۶/۱ درصد کمترین فراوانی را به خود اختصاص داده اند. این وضعیت بیانگر این است که ارزیابی کنندگان با توجه به سطح تحصیلات خود با منطق مناسب به ارزیابی عوامل و متغیر های پژوهش پرداخته اند.

۱۰. یافته های تحقیق

برای اثبات فرضیه اصلی تحقیق، چون گویه ها در سطح سنجش ترتیبی سنجیده شده بودند از آزمون تی تک نمونه ای استفاده شد. هم چنین برای سنجش سطح معنا دار بودن متغیر های اصلی تحقیق از آزمون شدت همبستگی پیرسون استفاده شده است.

جدول ۱: آزمون تی تست تک نمونه ای

به کارگیری فناوری اطلاعات	N	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین خطای استاندارد
	۶۵	۴۱/۷۷		

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
جدول ۲: نتایج آزمون تی تست

مقدار آزمون = ۳۰ (برابر با میانگین)						متغیر
تفاضل بین نمرات		اختلاف	سطح	درج	آزمون	به کار گیری فناوری اطلاعات
حد بالا	حد پایین	میانگین	معناداری	ه آزادی	T	
۱۳/۰۷۸۸	۱۰/۴۵۹۷	۱۱/۷۶۹۲۳	۰/۰۰۰	۶۴	۱۷/۹۵۴	

مقدار تی تک نمونه ای (۱۷/۹۵۴) در جدول نشان می دهد که با اطمینان ۹۹٪ و سطح خطای کوچکتر از ۱٪ تفاوت آمار معناداری بین دو میانگین واقعی و مفروض هست. ضمن اینکه، براساس

نتایج جدول ، مقدار میانگین واقعی (۴۱/۷۷) از مقدار میانگین مفروض (۳۰) بیشتر است . بنابر این فرضیه H0 تحقیق مبنی بر عدم تفاوت دو میانگین مفروض و واقعی رد می‌شود و در مقابل فرضیه H1 مبنی بر تفاوت این دو میانگین مورد پذیرش قرار می‌گیرد.

۱۱. مقایسه رتبه های متغیرهای اصلی (کلان) با استفاده از آزمون فریدمن

نتایج جدول زیر نشان می‌دهد که مقدار آزمون (Chi-square=133.271) در سطح خطای کوچکتر از ۱٪ معنی دار است؛ پس می‌توان گفت که به لحاظ آماری با اطمینان ۹۹٪ بین موانع در خصوص بروز فساد اداری تفاوت هست (این نتیجه بر رد فرض H0 و تأیید فرض H1 دلالت دارد) و هم چنین طبق نتایج جدول زیر، مهمترین مانع بروز فساد اداری "ایجاد بستر ارتباطی ارباب رجوع (مشتریان) با سازمان" است که میانگین رتبه آن برابر ۶.۵۶ بوده است. "استفاده بهینه و کارآمد از منابع و اطلاعات سازمان" با میانگین رتبه ۶.۴۲ در درجه دوم اهمیت قرار دارد و نهایتاً استفاده بهینه از سرمایه نیروی انسانی در زمان کار، افزایش کارایی و سودهی و اثر بخشی سازمان "با میانگین رتبه ۶.۳۵ در رده سوم اهمیت موانع بروز فساد اداری قرار دارد.

جدول ۳: نتایج آزمون فریدمن در به‌کارگیری فناوری اطلاعات در کاهش فساد اداری

میانگین رتبه	ایجاد موانع به منظور بروز فساد اداری
۳.۳۰	ماشینی شدن تمام فرایندهای سازمان و حذف سلیقه‌ها و نظر شخصی از سامانه اداری سازمان
۳.۶۲	جلوگیری از گسترش و رشد فساد اداری در سازمان
۴.۷۶	برگزاری دوره‌های آموزشی و تخصصی به‌صورت مستمر و پویا در سازمان
۹۴.۵	آسان‌سازی و سرعت بخشیدن در ارائه خدمات سازمان به مردم
۶.۱۴	آشکار سازی و اعلام نتایج (آزمونها، مناقصات) به‌صورت اینترنتی
۶.۳۵	استفاده بهینه از سرمایه نیروی انسانی در زمان کار، افزایش کارایی و سودهی و اثر بخشی سازمان
۶.۴۲	استفاده بهینه و کارآمد از منابع و اطلاعات سازمان
۶.۵۶	ایجاد بستر ارتباطی ارباب رجوع (مشتریان) با سازمان

N	۶۵
Chi-Square	۱۳۳/۲۷۱
df	۹
Sig.	۰/۰۰۰

نتایج حاصل از آزمون فریدمن نشان داده که مقدار آزمون ($\text{Chi-square}=133.271$) که در سطح خطای کوچکتر از ۱٪ معنی داری است، باید گفت که به لحاظ آماری با اطمینان ۹۹٪ بین موانع در خصوص بروز فساد اداری تفاوت وجود دارد. (این نتیجه دلالت دارد بر رد فرض H_0 و تایید فرض H_1 دارد) و همچنین طبق نتایج به دست آمده مهمترین مانع بروز فساد اداری "ایجاد بستر ارتباطی ارباب رجوع (مشتریان) با سازمان" می باشد که میانگین رتبه آن برابر ۶.۵۶ بوده است "استفاده بهینه و کارآمد از منابع و اطلاعات سازمان" با میانگین رتبه ۶.۴۲ در درجه دوم اهمیت قرار دارد و نهایتاً "استفاده بهینه از سرمایه نیروی انسانی در زمان انجام کار، افزایش کارایی و سودهی و اثر بخشی سازمان" با میانگین رتبه ۶.۳۵ در رده سوم اهمیت موانع بروز فساد اداری قرار دارد

۱۲. آزمون شدت همبستگی، بررسی آزمون همبستگی پیرسون بین متغیرهای تحقیق

متغیرها	فناوری اطلاعات	موانع به منظور بروز فساد اداری	ارزشهای به کارگیری فناوری اطلاعات، شفاف سازی، پاسخگویی و اطلاع رسانی
فناوری اطلاعات و ارتباطات	همبستگی	۰.۶۹۹	۰.۵۱۱
	سطح معناداری	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰
موانع به منظور بروز فساد اداری	همبستگی	۰.۶۹۹	۰.۵۳۱
	سطح معناداری	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰
ارزشهای به کارگیری فناوری اطلاعات، شفاف سازی، پاسخگویی و اطلاع رسانی	همبستگی	۰.۵۳۱	۱
	سطح معناداری	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰

نتایج آزمون همبستگی نشان می دهد که بین متغیرهای تحقیق، همبستگی قابل توجهی هست، و تمامی متغیرها با یکدیگر رابطه، و بین آنها تعامل وجود دارد. مقایسه داده های داخل جدول نشان می دهد که بین موانع به منظور بروز فساد اداری و تأثیرگذاری فناوری اطلاعات در خصوص کاهش فساد اداری (همبستگی ۰/۶۶۹) و بین ارزشهای به کارگیری فناوری اطلاعات، شفاف سازی، پاسخگویی و اطلاع رسانی در سازمان و تأثیرگذاری فناوری اطلاعات و ارتباطات در خصوص کاهش فساد اداری (همبستگی ۰/۵۱۱) ارزشهای به کارگیری فناوری اطلاعات، شفاف سازی، پاسخگویی و اطلاع رسانی در سازمان و موانع به منظور بروز فساد اداری (همبستگی ۰/۵۳۱)، همبستگی قابل

ملاحظه ای هست. و از آنجا که جهت رابطه بین متغیرها مثبت است، می‌توان گفت که رابطه مستقیمی بین این متغیرها هست.

۱۳. آزمون خی دو: بررسی فرضیات فرعی

آزمون خی دو، که در سطح $0/000$ معناداری است، نشان می‌دهد که تفاوت معنادار بین فراوانی مورد انتظار و فراوانی به دست آمده وجود دارد و هم چنین بیانگر این است که فرض H_0 رد می‌شود و فرض H_1 مورد تأیید است. پس با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت که بین فراوانی به دست آمده و فراوانی مورد انتظار تفاوت معناداری وجود دارد.

اهمیت دادن به فناوری اطلاعات و ارتباطات در سازمان: فراوانی مورد انتظار ما برای هر یک از گزینه‌ها (طبقات) با توزیع مساوی در بین طبقات برابر ۳۲.۵ می‌باشد اما نتیجه به دست آمده نشان می‌دهد که فراوانی حاصل از جامعه آماری مورد مطالعه برای گزینه موافق ۵۷ نفر می‌باشد و از این رو به تعداد ۲۴.۵ نفر با فراوانی مورد انتظار اختلاف دارد. همچنین فراوانی به دست آمده برای گزینه تا حدودی موافق برابر با ۸ نفر می‌باشد که برای گزینه تا حدودی موافق ۲۴.۵ با فراوانی واقعی فاصله دارد

نگرش و علاقه مندی مدیران عالی در تقویت فرهنگ به کارگیری فناوری اطلاعات: فراوانی مورد انتظار ما برای هر یک از گزینه‌ها (طبقات) با توزیع مساوی در بین طبقات برابر ۳۲.۵ می‌باشد اما نتیجه به دست آمده نشان می‌دهد که فراوانی حاصل از جامعه آماری مورد مطالعه برای گزینه موافق ۵۵ نفر می‌باشد و از این رو به تعداد ۲۲.۵ نفر با فراوانی مورد انتظار اختلاف دارد. همچنین فراوانی به دست آمده برای گزینه تا حدودی موافق برابر با ۱۰ نفر می‌باشد که برای گزینه تا حدودی موافق ۲۲.۵ با فراوانی واقعی فاصله دارد

استفاده از سامانه‌های کارآمد نظارت و فناوری اطلاعات: فراوانی مورد انتظار ما برای هر یک از گزینه‌ها (طبقات) با توزیع مساوی در بین طبقات برابر ۲۱.۷ می‌باشد اما نتیجه به دست آمده نشان می‌دهد که فراوانی حاصل از جامعه آماری مورد مطالعه برای گزینه موافق ۵۶ نفر می‌باشد و از این رو به تعداد ۳۴.۳ نفر با فراوانی مورد انتظار اختلاف دارد. همچنین فراوانی به دست آمده برای گزینه‌های

تا حدودی موافق و مخالف برابر با هشت و یک نفر می باشد که به ترتیب برای گزینه تا حدودی موافق ۱۳.۷ و برای مخالف ۲۰.۷ با فراوانی واقعی فاصله دارد

اختصاصی سازی سامانه ها : فراوانی مورد انتظار ما برای هر یک از گزینه ها (طبقات) با توزیع مساوی در بین طبقات برابر ۲۱.۷ می باشد اما نتیجه به دست آمده نشان می دهد که فراوانی حاصل از جامعه آماری مورد مطالعه برای گزینه موافق ۴۷ نفر می باشد و از این رو به تعداد ۲۵.۳ نفر با فراوانی مورد انتظار اختلاف دارد. همچنین فراوانی به دست آمده برای گزینه تا حدودی موافق برابر با ۱۶ نفر می باشد که برای گزینه تا حدودی موافق ۵.۷ با فراوانی واقعی فاصله دارد

افزایش سطوح امنیتی در دسترسی به اطلاعات کفراوانی مورد انتظار ما برای هر یک از گزینه ها (طبقات) با توزیع مساوی در بین طبقات برابر ۲۱.۷ می باشد اما نتیجه به دست آمده نشان می دهد که فراوانی حاصل از جامعه آماری مورد مطالعه برای گزینه موافق ۵۲ نفر می باشد و از این رو به تعداد ۳۰.۳ نفر با فراوانی مورد انتظار اختلاف دارد. همچنین فراوانی به دست آمده برای گزینه تا حدودی موافق برابر با ۱۰ نفر می باشد که برای گزینه قابل قبول ۱۱.۷ با فراوانی واقعی فاصله دارد

به کارگیری تجربه های موفق سازمانها و موسسات فراوانی مورد انتظار ما برای هر یک از گزینه ها (طبقات) با توزیع مساوی در بین طبقات برابر ۲۱.۷ می باشد اما نتیجه به دست آمده نشان می دهد که فراوانی حاصل از جامعه آماری مورد مطالعه برای گزینه موافق ۵۳ نفر می باشد و از این رو به تعداد ۳۱.۳ نفر با فراوانی مورد انتظار اختلاف دارد. همچنین فراوانی به دست آمده برای گزینه تا حدودی موافق برابر با ۱۱ نفر می باشد که برای گزینه قابل قبول ۱۰.۷ با فراوانی واقعی فاصله دارد

رشد فرهنگ به کار گیری فناوری اطلاعات بین کارکنان سازمان فراوانی مورد انتظار ما برای هر یک از گزینه ها (طبقات) با توزیع مساوی در بین طبقات برابر ۲۱.۷ می باشد اما نتیجه به دست آمده نشان می دهد که فراوانی حاصل از جامعه آماری مورد مطالعه برای گزینه موافق ۵۶ نفر می باشد و از این رو به تعداد ۳۴.۳ نفر با فراوانی مورد انتظار اختلاف دارد. همچنین فراوانی به دست آمده برای گزینه تا حدودی موافق برابر با ۷ نفر می باشد که برای گزینه تا حدودی موافق ۱۴.۷ با فراوانی واقعی فاصله دارد

آشنایی و ارائه آموزشهای تخصصی فراوانی مورد انتظار ما برای هر یک از گزینه ها (طبقات) با توزیع مساوی در بین طبقات برابر ۳۲.۵ می باشد اما نتیجه به دست آمده نشان می دهد که فراوانی حاصل از جامعه آماری مورد مطالعه برای گزینه موافق ۵۰ نفر می باشد و از این رو به تعداد ۱۷.۵

نفر با فراوانی مورد انتظار اختلاف دارد. همچنین فراوانی به دست آمده برای گزینه تا حدودی موافق برابر با ۱۵ نفر می باشد که برای این گزینه ۱۷.۵ نفر با فراوانی واقعی فاصله دارد

اطلاع رسانی و شفاف سازی فرایندهای سازمانی فراوانی مورد انتظار ما برای هر یک از گزینه ها (طبقات) با توزیع مساوی در بین طبقات برابر ۳۲.۵ می باشد اما نتیجه به دست آمده نشان می دهد که فراوانی حاصل از جامعه آماری مورد مطالعه برای گزینه موافق ۵۴ نفر می باشد و از این رو به تعداد ۲۱.۵ نفر با فراوانی مورد انتظار اختلاف دارد. همچنین فراوانی به دست آمده برای گزینه تا حدودی موافق برابر با ۱۱ نفر می باشد که برای گزینه قابل قبول ۲۱.۵ با فراوانی واقعی فاصله دارد

آسان سازی در سرعت بخشیدن ارائه خدمات سازمان به مردم فراوانی مورد انتظار ما برای هر یک از گزینه ها (طبقات) با توزیع مساوی در بین طبقات برابر ۳۲.۵ می باشد اما نتیجه به دست آمده نشان می دهد که فراوانی حاصل از جامعه آماری مورد مطالعه برای گزینه موافق ۵۲ نفر می باشد و از این رو به تعداد ۱۹.۵ نفر با فراوانی مورد انتظار اختلاف دارد. همچنین فراوانی به دست آمده برای گزینه تا حدودی موافق برابر با ۱۳ نفر می باشد که برای گزینه قابل قبول ۱۹.۵ با فراوانی واقعی فاصله دارد.

آشکارسازی و اعلام نتایج آزمونها و برگزاری مناقصات از طریق بستر اینترنت فراوانی مورد انتظار ما برای هر یک از گزینه ها (طبقات) با توزیع مساوی در بین طبقات برابر ۲۱.۷ می باشد اما نتیجه به دست آمده نشان می دهد که فراوانی حاصل از جامعه آماری مورد مطالعه برای گزینه موافق ۵۴ نفر می باشد و از این رو به تعداد ۳۲.۳ نفر با فراوانی مورد انتظار اختلاف دارد. همچنین فراوانی به دست آمده برای گزینه تا حدودی موافق برابر با ۱۰ نفر می باشد که برای گزینه قابل قبول ۱۱.۷ با فراوانی واقعی فاصله دارد.

جدول ۴: نتایج آزمون خی دو برای فرضیه های فرعی

نتایج خی دو	مخالفم			تا حدودی موافقم			موافقم			عنوان
	اختلاف بین دو فراوانی	فراوانی مورد انتظار	فراوانی مشاهده شده	اختلاف بین دو فراوانی	فراوانی مورد انتظار	فراوانی مشاهده شده	اختلاف بین دو فراوانی	فراوانی مورد انتظار	فراوانی مشاهده شده	
۳۶/۹۳	-	-	-	-۲۴/۵	۳۲/۵	۸	۲۴/۵	۳۲/۵	۵۷	اهمیت دادن به فناوری اطلاعات و ارتباطات در سازمان
۳۱/۱۵۴	-	-	-	-۲۲/۵	۳۲/۵	۱۰	۲۲/۵	۳۲/۵	۵۵	نگرش و علاقه مندی مدیران عالی در تقویت فرهنگ به کارگیری فناوری اطلاعات
۸۲/۷۳۸	-۲۰/۷	۲۱/۷	۱	-۱۳/۷	۲۱/۷	۸	۳۴/۳	۲۱/۷	۵۶	استفاده از سامانه های کارآمد نظارت و فناوری اطلاعات
۴۸/۶۵۴	-۱۹/۷	۲۱/۷	۲	-۵/۷	۲۱/۷	۱۶	۲۵/۳	۲۱/۷	۴۷	اختصاصی سازی سامانه ها
۷۰/۲۷۷	-۱۸/۷	۲۱/۷	۳	-۱۱/۷	۲۱/۷	۱۰	۳۰/۷	۲۱/۷	۵۲	افزایش سطوح امنیتی در دسترسی به اطلاعات
۸۲/۱۸۵	-۲۰/۷	۲۱/۷	۱	-۱۰/۷	۲۱/۷	۱۱	۳۱/۳	۲۱/۷	۵۳	به کارگیری تجربه های موفق سازمانها و موسسات
۸۲/۱۸۵	-۱۹/۷	۲۱/۷	۲	-۱۴/۷	۲۱/۷	۷	۳۴/۳	۲۱/۷	۵۶	رشد فرهنگ به کارگیری فناوری اطلاعات بین کارکنان سازمان
۱۸/۸۴۵	-	-	-	-۱۷/۵	۳۲/۵	۱۵	۱۷/۵	۳۲/۵	۵۰	آشنایی و ارائه آموزشهای تخصصی
۲۸/۴۵	-	-	-	-۲۱/۵	۳۲/۵	۱۱	۲۱/۵	۳۲/۵	۵۴	اطلاع رسانی و شفاف سازی فرایندهای سازمانی
۲۳/۴۰	-	-	-	-۱۹/۵	۳۲/۵	۱۳	۱۹/۵	۳۲/۵	۵۲	آسان سازی در سرعت بخشیدن ارائه خدمات سازمان به مردم
۶۳/۹۱	-۱۳/۷	۲۱/۷	۸	-۱۶/۷	۲۱/۷	۵	۳۰/۳	۲۱/۷	۵۲	آشکار سازی و اعلام نتایج آزمونها و برگزاری مناقصات از طریق بستر اینترنت
۷۴/۲۵	-۲۰/۷	۲۱/۷	۱	-۱۱/۷	۲۱/۷	۱۰	۳۲/۳	۲۱/۷	۵۴	ماشینی شدن فرایندهای سازمان و حذف سلیقه ها و نظریات شخصی

۱۴. نتیجه گیری

فساد اداری، شکلهای متعددی به خود می‌گیرد که عبارت است از: دریافت پول و وجوه نقدی برای انعقاد قراردادی مشخص، تخطی از دستورالعملها برای رسیدن به منافع شخصی، استفاده از اموال دولت به صورت شخصی، نادیده گرفتن فعالیتهای غیر قانونی، استخدام آشنایان و نادیده گرفتن مالیات افراد مشمول مالیات و؛ به عبارتی دیگر در سازمانهای دولتی نقاط فساد زای مختلفی هست که برخی از آنها عبارت است از: واحدهایی که کار خرید تدارکات مورد نیاز آن سازمان را انجام می‌دهند؛ مناقصات و مزایده ها و مصاحبه های استخدامی. به طور کلی متخصصان فناوری اطلاعات معتقدند که با به کارگیری فناوری اطلاعات می‌توانند با شفاف ساختن فرایندهای سازمانی، نسبت به کنترل فساد اقدام کنند.

در این مقاله عوامل مؤثر و تأثیر گذار در خصوص کاهش فساد اداری با توجه به نتایج و به کارگیری فناوری اطلاعات استخراج شد. یکی از جدیدترین شیوه ها برای کاهش فرصتهای فساد اداری، توسل به فناوری اطلاعات و ارتباطات است که خود را در دولت الکترونیک متجلی ساخته است. از فناوری اطلاعات و ارتباطات انتظار می‌رود شفافیت فرایندها و تصمیم گیری اداری را افزایش دهد.

در خصوص اهمیت دادن به فناوری اطلاعات و تأثیرگذاری آن در خصوص کاهش فساد اداری تمام نتایج به دست آمده از جامعه آماری، مؤید این نکته است که می‌تواند از مهمترین عوامل مرتبط و تأثیرگذار باشد. هم چنین ارائه آموزشهای تخصصی مستمر، تقویت فرهنگ به کارگیری، شفاف سازی و اطلاع رسانی درون سازمانی در سازمان از مهمترین عوامل مؤثر در این خصوص است.

با توجه به تجزیه و تحلیل داده های جمع آوری شده و اثبات فرضیات تحقیق (اصلی و فرعی) می‌توان گفت که به کارگیری فناوری اطلاعات به صورت صحیح در سازمانها می‌تواند مانعی جدی و تأثیرگذار در ایجاد فساد اداری باشد. در نهایت به کارگیری فناوری اطلاعات به کاهش سلسله مراتب، افقی سازی ساختار تشکیلاتی، کوتاه شدن فرایندهای تصمیم‌گیری و سیاستگذاری، نظارت بیشتر و کارآمدتر، کاهش فساد اداری، برنامه‌ریزی دقیقتر، شفافیت کامل و مشارکت بیشتر شهروندان در تصمیم سازی و تصمیم گیری منجر خواهد شد.

همچنین مهم ترین عواملی که می تواند با به کار گیری فناوری اطلاعات در کاهش فساد اداری تاثیر داشته باشد به شرح زیر است :

- ❖ ایجاد بستر ارتباطی مناسب ارباب رجوع (مردم) با سازمان
- ❖ تسهیل و سرعت بخشیدن در ارائه خدمات سازمانی به مردم
- ❖ مکانیزه نمودن کلیه فرآیندهای سازمانی
- ❖ حذف سلايق و نظرات شخصی در تصميم گيري های سازمانی
- ❖ برگزاری دوره های آموزشی و تخصصی در خصوص فناوری اطلاعات بصورت مستمر و پویا
- ❖ تقویت فرهنگ و رشد به کارگیری در استفاده از فناوری اطلاعات در بین کارکنان
- ❖ اطلاع رسانی صحیح و به موقع اهداف و ماموریت های سازمانی از طریق شبکه های مجازی
- ❖ حذف واسطه ها و نیروی های مازاد در فرآیند های سازمانی و از بین بردن تبانی ها
- ❖ استفاده از سیستم های مکانیزه اداری (سیستم های بدون کاغذ)
- ❖ ارائه خدمات به مردم از طریق به کار گیری فناوری اطلاعات و کاهش مراجعات حضوری
- ❖ راه اندازی سیستم های دریافت اعلامات و شکایات مردمی

۱۵. پیشنهادها

۱. اهمیت دادن به فناوری اطلاعات و ارتباطات در سازمان از اهمیت بالایی برخوردار است لذا باید سازمانها استفاده از سیستم های مکانیزه اداری و ارائه خدمات به مردم از طریق به کار گیری فناوری اطلاعات و کاهش مراجعات حضوری و راه اندازی سیستم های دریافت اعلامات و شکایات مردمی را در برنامه های خود قرار دهند.
۲. با توجه به نگرش مثبت و علاقه مندی مدیران در تقویت فرهنگ به کار گیری فناوری اطلاعات نسبت به صلاح نظام اداری از طریق رفع بوروکراسی کاذب، زائد و فربه و ناکارآمد آن و حذف سلايق و نظرات شخصی در تصميم گيري های سازمانی اقدام گردد.
۳. اطلاع رسانی و شفاف سازی فرایندهای سازمانی و تسهیل و سرعت بخشیدن در ارائه خدمات سازمانی به مردم از اولویتهای سازمانها بوده که با به کارگیری فناوری ارتباطات محقق خواهد شد.

۴. با توجه به اثر بخشی استفاده از سامانه‌های کارآمد نظارت و فناوری اطلاعات بر عملکرد کارکنان در پیشگیری از فساد اداری لازم است تا از این طریق نسبت به شناسایی واحد های ناکارآمد اقدام گردد.

۵. با برگزاری دوره های آموزشی و تخصصی به صورت مستمر و پویا در سازمان و استفاده از تجربه های موفق در به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات از بروز و رشد فساد اداری جلوگیری به عمل آید.

منابع فارسی

۱. الوانی، سیدمهدی و جفره، منوچهر (1379) ارائه یک الگوی نظری برای کنترل و مهار فساداداری، اقتصاد و مدیریت، شماره ۳۶
۲. افرایم توربان، دوروتی لیدنر، افرایم مک لین (۱۳۸۶) فناوری اطلاعات در مدیریت دگرگونی سازمان ها در اقتصاد دیجیتالی - دانشگاه پیام نور.
۳. بازرگانی، محمد(۱۳۸۹). پایش سلامت اداری سازمان، تهران: بازرسی کل ناجا
۴. پیران نژاد پاریزی، مهدی(۱۳۷۸)، « روش تحقیق در علوم اجتماعی »، تهران، نشر مدیران، چاپ اول.
۵. دانایی فرد، حسن(۱۳۸۴). استراتژی مبارزه با فساد ، فصلنامه مدرس علوم انسانی، شماره دو.
۶. دلیر پور، پرویز (۱۳۸۸). دولت الکترونیک و مبارزه با فساد، تهران: فصلنامه دانش ارزیابی، بازرسی کل کشور
۷. دفتر ارزیابی عملکرد مدیریت (۱۳۸). طرح مطالعاتی تدوین برنامه مبارزه با فساد و ارتقای سلامت اداری سازمان، تهران : سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور.
۸. ربیعی، علی، (۱۳۸۳)، زنده باد فساد (جامعه شناسی سیاسی فساد در دولت های جهان سوم ، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات
۹. عمید، حسن(۱۳۸۱). فرهنگ فارسی، تهران: نشر امیر کبیر.
۱۰. کیاوند، عزیز (۱۳۷۷). فساد سببها و پیامدها، تهران: نشریه صنعت مطبوعات شماره ۶۷.

۱۱. محمد نبی، حسین (۱۳۸۰). فساد اداری و مبارزه با آن از نظر سازمان ملل، تهران: مجله وکالت.

۱۲. هیود، پل (۱۳۸۱). فساد سیاسی، ترجمه طاهری و بنی هاشمی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی

منابع انگلیسی

1. Secretary-General Kofi Annan, 'Message to the Third Global Forum on Fighting Corruption and Safeguarding Integrity', delivered by Dileep Nair (Under-Secretary-General for Internal Oversight Services), 29–31 May 2003.p127
2. Anechiarico, F. & Jacobs, J.B. (1994) Visions of corruption control and the evolution of American public administration. Public Administration Review, 54(5), 465-73)
3. Mohabbat khan, " Political and Administrative Corruption" August 2002 publisher ? conuntry?
4. Gould , D.J " Administrative Corruption" 199
5. Asian Development Bank, OECD, 1999. Combating Corruption in Asian and Pacific Economies. Manila, Philippines
6. AICPA 2005. Management of internal controls, heel of fraud prevention.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی